

Justitiedepartementet
Straffrättsenheten

Straffrättsliga åtgärder mot organiserad tillgreppsbrottlighet

Sammanfattning av uppdraget

En utredare ges i uppdrag att överväga

- på vilket sätt integritetskränkningen vid tillgrepp efter inbrott i bostäder kan beaktas ytterligare,
- på vilket sätt systematiska inslag i stöld- och häleribrottslighet kan beaktas ytterligare,
- om försök och förberedelse till häleri bör kriminaliseras, och
- om, och i så fall på vilket sätt, personer vid straffansvar ska kunna stängas ute från butikslokaler, simhallar och andra liknande platser dit allmänheten har tillträde.

Utredaren ska lämna författningsförslag. Oavsett vilka bedömningar övervägandena leder fram till ska utredaren lämna författningsförslag till

- ett nytt brott, benämnt inbrottsstöld och med ett minimistraff om fängelse i ett år,
- nya brott som tar sikte på systematiska stölder respektive hälerier,
- en kriminalisering av försök och förberedelse till häleri, och
- en möjlighet att vid straffansvar stänga personer ute från butikslokaler, simhallar och andra liknande platser dit allmänheten har tillträde.

Uppdraget ska redovisas senast den 18 januari 2019.

Organiserad tillgreppsbrottlighet är ett växande problem

Organiserade tillgreppsbrott som begås av internationella brottsnätverk är ett betydande och växande problem. Stöldligornas verksamhet är mycket

välorganiserad och ligorna står för en stor del av tillgreppsbrottligheten i Sverige. Både enskilda och näringsidkare drabbas och utredningar av de brott som begås försvåras av att stöldgodset ofta snabbt förs ut från landet. Brottsligheten orsakar stora kostnader och skapar otrygghet i samhället. När det gäller stölder av båtmotorer, bildelar och större jordbruksmaskiner uppskattar Polismyndigheten att en klar majoritet begås av internationella brottsnätverk. Det finns också nätverk som är specialiserade på butiksstölder. Dessutom står internationella stödligor uppskattningsvis för ungefär hälften av alla bostadsinbrott i Sverige. Utöver den ekonomiska skada som tillgreppen orsakar innebär stölder som sker efter intrång i en bostad eller ett annat liknande boende en särskilt allvarlig integritetskränkning av den som drabbas. Det finns således skäl att se mycket allvarligt på de kriminella nätverkens utbredning och att ta krafttag för att försvåra för dem.

Egendomsskyddsutredningen

Egendomsskyddsutredningen övervägde i betänkandet Stärkt straffrättsligt skydd för egendom (SOU 2013:85) flera frågor av intresse i förhållande till organiserad tillgreppsbrottlighet.

En av de frågor som utredningen behandlade var betydelsen av systematiska inslag vid förmögenhetsbrottlighet. Systematisk brottlighet är inte ett enhetligt begrepp men beskrivs ofta som brott som begås upprepat och på ett identiskt eller likartat sätt. Brotten har som regel föregåtts av planering, begåtts med en särskild metod eller i organiserad form. Den straffrättsliga regleringen ger redan i dag möjligheter att i olika hänseenden beakta brottlighetens systematiska karaktär. Exempelvis finns regler om förhöjd straffskala vid flerfaldig brottlighet respektive försvårande omständigheter att beakta vid straffmätningen. Egendomsskyddsutredningen övervägde ett antal tänkbara lösningar i syfte att ge systematiska inslag större genomslag vid bedömningen av förmögenhetsbrottlighet, men gjorde bl.a. bedömningen att det inte fanns skäl att ändra de nämnda reglerna om förhöjd straffskala respektive försvårande omständigheter och att det inte borde införas något kvalificerande rekvisit som innebär att förmögenhetsbrott som begås systematiskt alltid ska rubriceras som brott av högre svårhetsgrad.

När det gäller stöldbrottslighet övervägde utredningen bl.a. om den omständigheten att ett tillgrepp skett efter intrång i en bostad borde få större betydelse för brottsrubriceringen. Utredningen konstaterade att den integritetskränkning som ett sådant intrång innebär får genomslag i rättspraxis, åtminstone när det är fråga om en mer varaktig bostad. I sådana fall bedöms

gärningen regelmässigt som grov stöld. Utredningen ansåg dock att förändringar i samhället lett till att även tillgrepp som skett efter intrång i mer tillfälliga boenden, t.ex. fritidshus och hotellrum, innefattar en sådan integritetskränkning att den borde få genomslag i rättstillämpningen. Genom en lagändring den 1 juli 2017 har därför tydliggjorts att även när en stöld sker i ett boende som inte är permanent ska det kunna leda till att stölden bedöms som grov (prop. 2016/17:131).

Även häleribrottet behandlades av utredningen. Straffansvaret för grovt häleri omfattar försök, förberedelse och stämpling. Utredningen hade i uppdrag att överväga om också försök till häleri av normalgraden borde kriminaliseras. Utredningen bedömde dock att det inte fanns skäl för en sådan kriminalisering. Sedan utredningen gjorde sin bedömning har lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott införts. Detta brott har många gemensamma nämnare med häleribrottet och straffansvaret för brott av normalgraden omfattar även försök, förberedelse och stämpling.

I Egendomsskyddsutredningens uppdrag ingick vidare frågan om det bör införas en möjlighet att vid straffansvar stänga personer ute från butikslokaler och andra liknande platser dit allmänheten har tillträde. Utredningen gjorde dock bedömningen att det intresse som ett tillträdesförbud skulle skydda inte var sådant att det motiverar den inskränkning i den grundlagsskyddade rätten att röra sig fritt som förbudet skulle innebära. Det skulle även vara svårt att utforma ett förbud som kan tillgodose kraven på rättssäkerhet utan att samtidigt bli en börda för rättsväsendet. Utredningen lämnade således inget förslag om att införa en ny lag om tillträdesförbud.

Tillkännagivanden från riksdagen

Efter att Egendomsskyddsutredningen redovisat sitt betänkande har riksdagen beslutat ett antal tillkännagivanden som är aktuella i sammanhanget. När det gäller stöldbrottslighet har riksdagen tillkännagett för regeringen att arbetet mot bostadsinbrott ska prioriteras och att regeringen senast den 1 april 2018 ska återkomma med ett förslag med innebörden att en ny brottsrubricering – inbrottsstöld – införs i brottsbalken, med ett minimistraff om fängelse i ett år (bet. 2014/15:JuU1 punkt 21, rskr. 2014/15:77, bet. 2014/15:JuU14 punkt 26, rskr. 2014/15:138 och bet. 2016/17:JuU13 punkt 4, rskr. 2016/17:272).

Vidare har riksdagen tillkännagett att en ny brottsrubricering som tar sikte på systematiska stölder bör införas, och att det är viktigt att regeringen vidtar åtgärder som leder till att man vid bedömningen av straffvärdet för ett

upprepat antal stölder av ringa slag ser dessa i sitt sammanhang, så att påföljden därmed kan stå i bättre proportion till den samlade brottsligheten (bet. 2015/16:JuU18 punkt 30, rskr. 2015/16:196 och bet. 2016/17:JuU13 punkt 8, rskr. 2016/17:272).

Riksdagen har även tillkännaggett att regeringen ska återkomma till riksdagen med förslag om att kriminalisera försök till häleri av normalgraden (bet. 2014/15:JuU14 punkt 65, rskr. 2014/15:138).

Slutligen har riksdagen beslutat tillkännagivanden med innebörden att regeringen dels bör låta göra en översyn av möjligheterna att införa någon form av tillträdesförbud till butiker för personer som gång efter gång stjälar eller på annat sätt uppför sig illa, dels bör utreda frågan om tillträdesförbud till simhallar och andra anläggningar i syfte att göra det möjligt att besluta om ett tillträdesförbud för en person som tidigare har misskött sig (bet. 2016/17:JuU16 punkt 42 och 43, rskr. 2016/17:211).

En översyn av möjliga straffrättsliga åtgärder behövs

Den organiserade tillgreppsbrottsligheten och de kriminella nätverkens utbredning innebär en stor utmaning för rättsväsendet och kräver att en rad åtgärder vidtas för att försvåra och göra det mindre attraktivt för nätverken att verka i Sverige. Även straffrättsliga åtgärder behövs. Det är nödvändigt att ytterligare markera hur allvarligt samhället ser på organiserade tillgreppsbrott och på stölder som sker efter inbrott i bostäder. Det är också nödvändigt att tidigt kunna ingripa mot ligornas verksamhet och att se över möjligheterna att snabbare och mer effektivt kunna vidta åtgärder mot hanteringen av stöldgods.

Till följd av Egendomsskyddsutredningens förslag har regeringen vidtagit ett flertal lagstiftningsåtgärder på förmögenhetsbrottsområdet, bl.a. när det gäller stöldbrottslighet. De växande problemen med organiserade tillgreppsbrott i Sverige innebär emellertid att det är angeläget att se över vilka möjligheter det finns till ytterligare straffrättsliga åtgärder när det gäller förmögenhetsbrott, bl.a. på de områden där Egendomsskyddsutredningen inte lämnade några förslag som kan läggas till grund för lagstiftning. Till saken hör att det förflutit viss tid sedan Egendomsskyddsutredningen gjorde sina överväganden.

Det finns därför anledning att nu överväga på vilket sätt det kan säkerställas att systematiska inslag vid stöld- och häleribrottslighet och det integritetskränkande inslaget vid tillgrepp efter inbrott i bostäder beaktas i

tillräcklig grad. Det finns också anledning att överväga om försök och förberedelse till häleri av normalgraden bör kriminaliseras.

Vidare finns det skäl att överväga om det bör införas en möjlighet att vid straffansvar stänga personer ute från butikslokaler, simhallar och andra liknande platser dit allmänheten har tillträde, t.ex. för att dessa tidigare begått stölder eller andra brott eller på annat sätt misskött sig. Frågan om tillträdesförbud aktualiserar komplicerade frågeställningar om bl.a. rätten att röra sig fritt i samhället samt tillgång till nödvändig samhällsservice och har varit föremål för överväganden vid flera tillfällen (se SOU 1995:146, Ds 2002:25, Ds 2004:40 och SOU 2013:85), men är alltså aktuell.

Ett uppdrag att överväga straffrättsliga åtgärder mot organiserad tillgreppsbrottslighet

En utredare ska överväga

- på vilket sätt den integritetskränkning det innebär att ett tillgrepp skett efter intrång i en bostad eller ett annat liknande boende kan beaktas i större utsträckning än i dag,
- på vilket sätt systematiska inslag i stöld- och häleribrottslighet, t.ex. upprepade brott av mindre allvarligt slag, kan beaktas i större utsträckning än i dag,
- om försök och förberedelse till häleri av normalgraden bör kriminaliseras, och
- om, och i så fall på vilket sätt, personer som har begått brott eller på annat sätt misskött sig, vid straffansvar ska kunna stängas ute från butikslokaler, simhallar och andra liknande platser dit allmänheten har tillträde.

Om utredaren bedömer att det behövs författningsändringar ska nödvändiga författningsförslag lämnas. Oavsett vilka bedömningar övervägandena leder fram till ska utredaren lämna författningsförslag till

- ett nytt brott, benämnt inbrottsstöld och med ett minimistraff om fängelse i ett år,
- nya brott som tar sikte på systematiska stölder respektive hälerier,
- en kriminalisering av försök och förberedelse till häleri av normalgraden, och

- en möjlighet att vid straffansvar stänga personer som har begått brott eller på annat sätt misskött sig ute från butikslokaler, simhallar och andra liknande platser dit allmänheten har tillträde.

Det står utredaren fritt att ta upp även andra relevanta frågor inom ramen för uppdraget.

Utredaren ska redovisa för- och nackdelar med möjliga åtgärder. När det gäller frågan om tillträdesförbud ska utredaren särskilt belysa vilka konsekvenser ett sådant kan få för enskilda i olika avseenden och beakta behovet av att säkerställa skyddet av individers grundläggande fri- och rättigheter och av tillräckliga rättssäkerhetsgarantier för enskilda. Vidare ska utredaren redovisa hur ett tillträdesförbud skulle förhålla sig till diskrimineringslagstiftningen. Utredaren ska även bedöma de ekonomiska konsekvenserna av förslagen och hur eventuella ökade kostnader bör finansieras, och redovisa vilka konsekvenser de förslag som lämnas har i ett jämställdhetsperspektiv.

Utredaren ska beakta den straffrättsliga reglering som gäller för motsvarande brott i de nordiska länderna och i övrigt göra de internationella jämförelser som anses befogade.

Vid behov bör samråd ske med de myndigheter och organisationer, även i det civila samhället, som kan vara berörda.

Uppdraget ska redovisas senast den 18 januari 2019.